

FN:s kommitté för barnets rättigheter

**Allmän kommentar nr 20 (2016)
om genomförandet av barnets rättigheter under
ungdomsåren**

* Nypublicering av tekniska skäl (20 januari 2017).

I. Inledning

1. I konventionen om barnets rättigheter definieras barn som varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet. I konventionen betonas att staterna bör respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag. Rättigheterna i konventionen gäller för alla människor under 18 års ålder, men genomförandet av rättigheterna bör ta hänsyn till den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga. De tillvägagångssätt som används för att säkerställa att ungdomars rättigheter förverkligas skiljer sig i betydande grad från tillvägagångssätten när det gäller yngre barn.

2. Ungdomstiden är ett stadium i livet som kännetecknas av ökande möjligheter, förmågor, strävanden, energi och kreativitet, men också en betydande utsatthet. Ungdomar är agenter för förändring och en viktig tillgång och resurs med potential att bidra positivt till sina familjer, lokalsamhällen och länder. I ett globalt perspektiv engagerar sig ungdomar på ett positivt sätt på många områden, till exempel hälso- och utbildningskampanjer, familjestöd, kamratutbildning, lokala utvecklingsinitiativ, deltagande budgetarbete och skapande. De bidrar också till fred, mänskliga rättigheter, miljömässig hållbarhet och klimaträttvisa. Många ungdomar ligger i framkant när det gäller digitala miljöer och sociala medier, som intar en allt mer central roll i deras utbildning, kultur och sociala nätverk, och de har potential när det gäller politiskt engagemang och granska och följa upp ansvarstagande.

3. Kommittén noterar att det är mycket utbrett att ungdomars potential inte kommer till sin rätt därför att konventionsstater inte är medvetna om eller investerar i de åtgärder som krävs för att ungdomar ska kunna åtnjuta sina rättigheter. I de flesta länder saknas data med lämplig uppdelning på ålder, kön och funktionsnedsättning som skulle kunna påverka policyer, hjälpa till att hitta luckor, och tjäna som stöd för att lämpliga resurser för ungdomar avsätts. Övergripande policyer som utformats för barn eller unga människor missar ofta att ta hänsyn till den mångskiftande grupp som ungdomar utgör, och räcker inte till för att garantera att deras rättigheter förverkligas. Priset för överksamhet eller misslyckande är högt: Den grund som läggs under ungdomsåren när det gäller känslomässig trygghet, hälsa, sexualitet, utbildning, färdigheter, återhämtningsförmåga och förståelse för rättigheter får djupgående följder – inte bara för individens optimala utveckling, utan också för social och ekonomisk utveckling nu och i framtiden.

4. I denna allmänna kommentar ger kommittén konventionsstaterna vägledning i fråga om de åtgärder som krävs för att säkerställa att barns rättigheter förverkligas under ungdomsåren, och beaktar därvid även Agenda 2030 för hållbar utveckling. Kommittén betonar vikten av ett synsätt som bygger på de mänskliga rättigheterna och där det ingår att erkänna och respektera ungdomars värdighet och ägandeskap; att ge dem egenmakt och samhällsmedborgarskap och låta dem vara delaktiga i och ha inflytande över sina egna liv; att främja optimal hälsa, välbefinnande och utveckling; och att åta sig att främja, skydda och uppfylla deras mänskliga rättigheter utan åtskillnad.

5. Kommittén är medveten om att begreppet "ungdom" inte är lätt att definiera, och att olika barn mognar i olika ålder. Puberteten inträder vid olika åldrar hos pojkar och flickor, och olika hjärnfunktioner mognar vid olika tidpunkter. Övergången från barndom till vuxenhet påverkas av sammanhang och miljö, något som speglas i de stora skillnaderna i kulturellt betingade förväntningar på ungdomar i olika länders lagstiftning, där det förekommer olika trösklar för deltagande i aktiviteter för vuxna, och i olika internationella organ, som använder en rad olika åldersintervall i sina definitioner av ungdomar. Denna allmänna kommentar gör därför inget försök

att definiera "ungdom" (*adolescence*). I stället fokuserar den på perioden mellan 10 och 18 års ålder, för att underlätta enhetlighet vid insamling av data¹.

6. Kommittén noterar att flera av dess allmänna kommentarer är särskilt betydelsefulla för ungdomar. Det rör sig om de kommentarer som handlar om ungdomars hälsa och utveckling, hiv/aids, avskaffande av seder som skadar kvinnor och barn, ensamkommande barn och barn som har skilts från sina föräldrar, samt rättskipning för unga lagöverträdare. Kommittén vill betona att de rekommendationer som har sitt ursprung i den allmänna diskussionsdagen om digitala medier och barns rättigheter har särskild betydelse för ungdomar. Denna allmänna kommentar har tagits fram för att ge en översikt av hur man bör förstå och genomföra konventionen som helhet när det gäller alla ungdomar. Kommentaren bör läsas tillsammans med andra allmänna kommentarer och med dokument som härrör från den allmänna diskussionsdagen.

II. Syften

7. Syftena med denna allmänna kommentar är följande:

(a) Att ge staterna vägledning när det gäller lagar, policyer och insatser som behövs för att främja en heltäckande utveckling för ungdomar som stämmer överens med förverkligandet av deras rättigheter.

(b) Att öka medvetenheten om de möjligheter och svårigheter man har under ungdomsåren.

(c) Att stärka förståelsen av och respekten för den fortlöpande utvecklingen av ungdomars förmåga och den betydelse detta har för förverkligandet av deras rättigheter.

(d) Att argumentera för en större synlighet för och en större medvetenhet om ungdomar, samt för att man investerar i att de ska kunna förverkliga sina rättigheter genom hela sitt liv.

III. Argument för ett fokus på ungdomar

8. Kommittén vill rikta konventionsstaternas uppmärksamhet mot de starka argument som finns för att fokusera på ungdomar för att främja förverkligandet av deras rättigheter, stärka deras potentiella bidrag till positiv och progressiv social omvandling, och övervinna de svårigheter de ställs inför i övergången från barndom till vuxenhet i en allt mer globaliserad och komplex värld.

9. Ungdomar befinner sig i en snabb utvecklingskurva. Man har ännu inte utforskat hur betydande utvecklingen under ungdomsåren är jämfört med den som sker under tidigare år. Ungdomsåren är ett unikt definierande stadium i den mänskliga utvecklingen och kännetecknas av snabb utveckling av hjärnan och fysisk tillväxt, ökande kognitiv förmåga, pubertetens och det sexuella medvetandets början, och framväxande förmågor, styrkor och färdigheter. Ungdomar upplever större förväntningar kring sin roll i samhället, och mer betydelsefulla kamratrelationer, när de övergår från en beroendesituation till att vara mer självständiga.

10. Under sitt andra årtionde i livet börjar barn utforska och bygga sina identiteter som individer och som medlemmar i en gemenskap genom en komplex växelverkan med den egna familje- och kulturhistorien. De upplever hur ett frö till jagkänsla gror i dem, som ofta uttrycks genom språk, konst och kultur – både som individer och genom umgänge med kamrater. För många är denna process förankrad i en digital miljö och påverkas starkt av deras engagemang i den. Processen att

¹ Se www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/en/.

konstruera och uttrycka sin identitet är särskilt komplex för ungdomar när de banar sig en väg mellan minoritetskultur och dominerande kultur.

Att erkänna ungdomsåren som en del av livsförloppet

11. För att varje barn ska få utvecklas optimalt under hela sin barndom måste man erkänna den effekt varje period i livet har på de stadier som kommer senare. Ungdomsåren är i sig en värdefull period under barndomen, men är också en kritisk övergångsperiod där man har möjligheter att förbättra livschanser. Positiva insatser och upplevelser under tidig barndom underlättar en optimal utveckling när yngre barn blir ungdomar². Men varje investering i unga människor riskerar att vara bortkastad om man inte också skänker tillräcklig uppmärksamhet åt deras rättigheter under hela ungdomstiden. Dessutom kan positiva och stödjande möjligheter under ungdomsåren användas för att motverka en del av följderna av skada som tillfogats under tidig barndom, och kan bygga återhämtningsförmåga som mildrar framtida skada. Kommittén understryker därför att det är viktigt att ha ett perspektiv som utgår från hela livsförloppet.

Riskmiljöer

12. Att komma in i ungdomsåren kan innebära att man utsätts för en rad risker som stärks eller förvärras av den digitala miljön, bland annat drogmissbruk och beroende, våld och övergrepp, sexuellt eller ekonomiskt utnyttjande, människohandel, migration, radikaliserings eller värvning till kriminella gäng eller miliser. På sin väg mot vuxenlivet behöver ungdomar lämplig utbildning och stöd för att hantera lokala och globala problem, till exempel fattigdom och ojämlikhet, diskriminering, klimatförändring och miljöförstöring, urbanisering och migration, samhällen med åldrande befolkning, prestationspress i skolan, och eskalerande humanitära kriser och säkerhetskriser. När man växer upp i mer heterogena och multietniska samhällen, till följd av ökad global migration, behöver man också större kapacitet för att förstå, tolerera och samexistera. Det behövs investeringar i åtgärder som stärker ungdomars förmågor att klara av eller mildra dessa svårigheter, som gör något åt de samhälleliga drivkrafter som exkluderar och marginaliserar dem, och som rustar dem att klara av svåra och föränderliga sociala, ekonomiska och digitala miljöer.

Period med hälsorisker

13. Visserligen kännetecknas ungdomsåren i allmänhet av relativt låg dödlighet i jämförelse med andra åldersgrupper, men risken för sjukdom och död under ungdomsåren är ändå verklig – även av orsaker som kan förebyggas, till exempel barnafödande, osäkra aborter, trafikolyckor, sexuellt överförbara sjukdomar inklusive hiv, skador tillfogade av andra personer, psykisk ohälsa och självmord. Samtliga orsaker är kopplade till vissa beteenden och kräver samverkan över sektorsgränser.

IV. Konventionens grundläggande principer

14. Konventionens grundläggande principer är ett filter genom vilket man bör se på genomförandeprocessen, och fungerar som vägledning för att avgöra vilka åtgärder som krävs för att garantera att barns rättigheter förverkligas under ungdomsåren.

² Se FN:s kommitté för barnets rättigheter Allmän kommentar nr 7 (2005) om genomförandet av barnets rättigheter under tidig barndom, punkt 8.

A. Rätten till utveckling

Positiv helhetssyn

15. Kommittén betonar att det är viktigt att betrakta ungdomsåren, och de egenskaper som är förbundna med dem, som ett positivt utvecklingssteg under barndomen. Kommittén beklagar att det är så vanligt att ungdomsåren beskrivs på ett negativt sätt, vilket leder till snäva, problemfokuserade ingripanden och insatser i stället för ett engagemang för att bygga optimala miljöer för att garantera ungdomars rättigheter och stödja dem i utvecklingen av deras fysiska, psykiska, andliga, sociala, emotionella, kognitiva, kulturella och ekonomiska förmågor.

16. Konventionsstaterna bör, tillsammans med ickestatliga aktörer, via dialog med ungdomarna själva, främja miljöer som bejakar ungdomstidens inneboende värde, och vidta åtgärder som hjälper dem att blomstra, att utforska sina framväxande identiteter, uppfattningar, sexualiteter och möjligheter, att väga risk mot trygghet, att bygga kompetens för att fatta fria, välgrundade och positiva beslut och livsval, och att framgångsrikt navigera övergången till vuxenlivet. Det krävs ett synsätt som utgår från styrkor, som erkänner att ungdomar kan bidra till sina egna och andras liv, samtidigt som det beaktar de hinder som står i vägen för dessa möjligheter.

17. Några faktorer som man vet främjar ungdomars förmåga till motståndskraft och hälsosam utveckling är: (a) starka relationer till och starkt stöd från de viktigaste vuxna i deras liv; (b) tillfällen och möjligheter för deltagande och beslutsfattande; (c) färdigheter i att lösa problem och hantera svårigheter; (d) trygga och sunda miljöer i närområdet; (e) respekt för individens egenart; och (f) tillfällen och möjligheter att knyta och underhålla vänskapsband. Kommittén betonar att om ungdomar får möjligheter att bygga upp och dra nytta av sådana sociala tillgångar, så stärks deras förmåga att bidra till förverkligandet av sina rättigheter, bland annat genom att hålla sig vid god fysisk och psykisk hälsa, undvika riskbeteende, återhämta sig från motgångar, lyckas bra i skolan, visa tolerans, knyta vänskapsband och utöva ledarskap.

Respekt för den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga

18. I artikel 5 i konventionen ställs kravet att föräldrar ger lämplig ledning och råd på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga. Kommittén definierar den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga som en möjliggörande princip för den mognads- och lärandeprocess genom vilken barn gradvis förvärvar kompetens, insikt³ och allt högre grad av agens så att de kan ta ansvar och utöva sina rättigheter. Kommittén har tidigare hävdat att ju mer ett barn vet och förstår, desto mer måste barnets föräldrar omvandla ledning och råd till påminnelser, och gradvis till ett jämbördigt utbyte⁴.

19. Kommittén vill understryka att rätten att utöva ökande grad av ansvar inte upphäver konventionsstaters förpliktelser att garantera skydd⁵. När ungdomar gradvis lämnar det skydd som familj eller annan omsorgsmiljö ger, samtidigt som de är relativt oerfarna och maktlösa, kan det göra dem mer utsatta för kränkningar av deras rättigheter. Kommittén vill betona att man åstadkommer ett bättre skydd om man engagerar ungdomar i att identifiera potentiella risker och i att utveckla och genomföra program som syftar till att mildra riskerna. Genom att garanteras rätten

³ Ibid., punkt 17.

⁴ Se allmän kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd, punkt 84.

⁵ Se t.ex. artikel 32-39 i konventionen.

att bli hörd, att ifrågasätta kränkningar av rättigheter och att begära upprättelse, ges ungdomar förmågan att gradvis få ägandeskap i fråga om sitt eget skydd.

20. När man strävar efter en lämplig balans mellan å ena sidan respekt för den fortlöpande utvecklingen av ungdomars förmågor och å andra sidan lämpliga nivåer av skydd, så bör man beakta en rad faktorer som påverkar beslutsfattandet – bland annat vilken risknivå det handlar om, potentialen för utnyttjande, kunskapen om ungdomars utveckling, insikten att deras förmågor och förståelse inte utvecklas i samma takt och i samma grad på alla områden, och ett erkännande av individens erfarenhet och kompetens.

B. Icke-diskriminering

21. Kommittén har identifierat flera olika former av diskriminering. Många av dessa har särskilt stor betydelse för ungdomar och kräver en intersektionell analys och målinriktade helhetsåtgärder⁶. Själva det faktum att man är ungdom kan vara en källa till diskriminering. Ungdomar kan behandlas som farliga eller fientliga, de kan frihetsberövas, utnyttjas eller utsättas för våld som direkt följd av att de är ungdomar. Paradoxalt nog behandlas de ofta även som inkompetenta och oförmögna att fatta beslut om sina liv. Kommittén vill uppmana konventionsstaterna att se till att varje ungdoms alla rättigheter, såväl pojkars som flickors, tillmäts lika stor respekt och lika stort skydd, och att det vidtas heltäckande och lämpliga kvoteringsåtgärder i syfte att minska eller eliminera de förhållanden som medför direkt eller indirekt diskriminering av någon grupp av ungdomar oavsett grund⁷. Kommittén vill påminna konventionsstaterna om att inte varje åtskillnad i behandling kommer att utgöra diskriminering, under förutsättning att kriterierna för åtskillnaden är rimliga och objektiva, och om syftet är att uppnå ett mål som är legitimt enligt konventionen⁸.

C. Barnets bästa

22. Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet är en materiell rättighet, en grundläggande rättslig tolkningsprincip och ett tillvägagångssätt, och den gäller barn både som individer och som grupp⁹. Alla åtgärder för genomförande av konventionen, inklusive lagar, policyer, ekonomisk och social planering, beslutsfattande och budgetbeslut, bör följa procedurer som säkerställer att barnets bästa – inklusive ungdomars bästa – kommer i främsta rummet i alla åtgärder som gäller barn. Kommittén vill, med hänvisning till sin allmänna kommentar nr 14 (2013) om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet, betona att när barnets bästa avgörs, så bör hänsyn tas till barnets åsikter, i enlighet med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga⁹, och med hänsyn till barnets egenskaper. Konventionsstaterna behöver säkerställa att ungdomars åsikter tillmäts tillräckligt stor betydelse i takt med att ungdomarna förvärvar insikt och mognad.

D. Rätten att bli hörd och få delta

23. I enlighet med artikel 12 i konventionen bör konventionsstater vidta åtgärder för att garantera ungdomar rätten att uttrycka åsikter i alla frågor som berör dem, allt efter deras ålder och mognad, och se till att åsikterna tillmäts vederbörlig vikt, exempelvis i beslut som handlar om ungdomarnas

⁶ Se www2.ohchr.org/english/issues/women/rapporteur/docs/15YearReviewofVAWMandate.pdf.

⁷ Se allmän kommentar nr 5 (2003) om allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen, punkt 12. ⁸ Se FN:s kommitté för mänskliga rättigheter, allmän kommentar nr 18 (1989) om icke-diskriminering, punkt 147.

⁹ Se FN:s kommitté för barnets rättigheter, allmän kommentar nr 14 (2013) om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet, punkt 6.

⁹ Se allmän kommentar nr 12 punkt 70-74, och nr 14, punkt 43-45. ¹¹ Se allmän kommentar nr 12, punkt 27.

utbildning, hälsa, sexualitet, familjeliv, samt rättsliga och administrativa processer. Stater bör se till att ungdomar engageras i att ta fram, genomföra och utöva tillsyn över alla relevanta lagar, policyer, insatser och program som påverkar deras liv, i skolan och inom samhällsgruppen och lokalsamhället, nationellt och internationellt¹¹. Internetmiljön innebär att det växer fram betydande nya möjligheter att stärka och utöka deras engagemang. Tillsammans med dessa åtgärder bör man införa säkra och tillgängliga mekanismer för klagomål och upprättelse med befogenhet att pröva klagomål från ungdomar, och ge tillgång till subventionerade eller kostnadsfria juridiska tjänster och annan lämplig assistans.

24. Kommittén vill betona att deltagande är ett viktigt medel för att ungdomar ska engagera sig i politik och samhälle, så att de kan förhandla om och verka för att deras rättigheter ska förverkligas, och hålla staterna ansvariga. Konventionsstaterna bör anta policyer för att öka möjligheterna för politiskt deltagande, vilket är en viktig del av att utveckla aktivt medborgarskap. Ungdomar kan få kontakt med jämnåriga, engagera sig i politiska processer och få en stärkt känsla av agens när det gäller att fatta informerade beslut och göra informerade val. Därför behöver de få stöd i att bilda organisationer, genom vilka de kan delta, med en rad olika medel, inklusive via digitala medier. Om stater väljer att sänka rösträttsåldern till under 18 år bör de satsa på åtgärder som ger ungdomar stöd i att förstå, inse och fullgöra sin roll som aktiva medborgare, bland annat genom medborgar- och människorättsutbildning, samt genom att fastställa vilka hinder som finns för ungdomars engagemang och deltagande, och åtgärda dessa hinder.

25. Kommittén vill påpeka att det är viktigt att vuxna förstår och är medvetna om ungdomars rätt till deltagande för att ungdomar ska kunna åtnjuta denna rätt. Kommittén vill uppmuntra stater till att investera i utbildning och medvetandehöjande arbete, i synnerhet för föräldrar och omvårdare, personer som arbetar med och för ungdomar och beslutsfattare. Det behövs stöd för att vuxna ska kunna bli mentorer och stödjare, så att ungdomar kan ta större ansvar för sina egna och sin omgivnings liv.

V. Ungdomar som behöver ägnas särskild uppmärksamhet

26. Vissa ungdomsgrupper kan vara särskilt utsatta på många sätt och särskilt riskera att deras rättigheter kränks, till exempel genom diskriminering och social exkludering. Alla åtgärder när det gäller lagar, policyer och program som fokuserar på ungdomar bör också ta hänsyn till överlappande rättighetskränkningar, och de stärkta negativa effekter det har på de ungdomar som drabbas.

Flickor

27. Under ungdomsåren stärks ojämlikheten mellan könen. Yttringar för diskriminering, ojämlikhet och stereotypisering riktad mot flickor tilltar ofta i styrka, vilket leder till allvarliga kränkningar av deras rättigheter, till exempel barn- och tvångsäktenskap, tidig graviditet, kvinnlig könsstympning, fysiskt, psykiskt och sexuellt våld på grund av kön, övergrepp, utnyttjande och människohandel¹⁰. Kulturella normer som tilldelar flickor lägre status kan öka risken för att de hålls hemma, inte får tillgång till gymnasieutbildning och eftergymnasial utbildning, får begränsade möjligheter till vila, sport, fritidsaktiviteter och inkomstbringande verksamhet, inte får tillgång till det kulturella och konstnärliga livet, samt får betungande hushållssysslor och barnpassningsansvar. I många länder

¹⁰ Se A/HRC/26/22, punkt 21.

anger flickor lägre nivåer av hälsa och tillfredsställelse med livet än pojkar – en skillnad som gradvis tilltar med åldern.

28. Stater behöver investera i förebyggande åtgärder för att stärka flickors egenmakt, utmana patriarkala och andra skadliga genusnormer och stereotyper, och i juridiska reformer i syfte att åtgärda direkt och indirekt diskriminering av flickor, i samarbete med alla intressenter, inklusive civilsamhället, kvinnor och män, traditionella och religiösa ledare, och ungdomarna själva. Det behövs uttryckliga åtgärder i alla lagar, policyer och program för att garantera flickors rättigheter på samma nivå som pojkars.

Pojkar

29. Traditionella manlighetsbegrepp och genusnormer kopplade till våld och dominans kan inkräkta på pojkars rättigheter. Det handlar bland annat om att tvingas genomgå skadliga invigningsriter, exponeras för våld, kriminella gäng, samt att tvingas in i miliser, extrema grupper och människohandel. Ett annat genomgripande och betydande hinder för pojkars tillgång till information, varor och tjänster som rör sexuell och reproduktiv hälsa är att deras utsatthet för misshandel och sexuella övergrepp och utnyttjande förnekas, vilket orsakar en brist på skyddsinsatser.

30. Kommittén vill uppmana konventionsstaterna att vidta åtgärder mot sådana rättighetskränkningar, och uppmuntra dem att ifrågasätta negativa synsätt på pojkar, främja positiva manliga ideal, motverka kulturella värderingar som bygger på machoideal, och främja större insikt om könsaspekten av de övergrepp de utsätts för. Stater bör också vara medvetna om vikten av att engagera såväl pojkar och män som kvinnor och flickor i alla åtgärder som syftar till att uppnå jämlikhet mellan könen.

Ungdomar med funktionsnedsättningar

31. Kommittén har tidigare belyst att många barn med funktionsnedsättningar drabbas av fördomar, exkludering, social isolering och diskriminering¹¹. I många konventionsstater är det vanligt att ungdomar med funktionsnedsättningar exkluderas från de möjligheter som andra ungdomar har. De kan hindras från att delta i sociala, kulturella och religiösa initiationsriter. Många får ingen tillgång till gymnasieutbildning, eftergymnasial utbildning eller yrkesutbildning, och följaktligen till att skaffa sig den utbildning och de sociala och ekonomiska färdigheter som behövs för att i framtiden kunna få anställning och slippa fattigdom. De nekas ofta tillgång till information och tjänster som rör sexuell och reproduktiv hälsa och kan utsättas för tvångssterilisering eller påtvingad preventivmedelsanvändning, vilket är en direkt kränkning av deras rättigheter och kan vara liktydigt med tortyr eller dålig behandling¹². Ungdomar med funktionsnedsättningar är i oproportionerligt hög grad utsatta för fysiskt och sexuellt våld, liksom även barn- eller tvångsäktenskap, och nekas rutinmässigt tillgång till rättvisa eller upprättelse¹³.

32. Konventionsstater bör vidta åtgärder för att undanröja sådana hinder, garantera lika respekt för rättigheter för barn med funktionsnedsättningar, främja att de inkluderas fullt ut, och ge stöd i övergången till vuxenlivet, i överensstämmelse med artikel 23 i konventionen och rekommendationerna i allmän kommentar nr 9 (2006) om rättigheter för barn med

¹¹ Se allmän kommentar nr 9 (2006) om rättigheter för barn med funktionsnedsättning, punkt 8-10.

¹² Se A/HRC/22/53.

¹³ Se A/66/230, punkt 44-49.

funktionsnedsättningar. Ungdomar med funktionsnedsättningar bör dessutom ges möjligheter till stöd i beslutsfattande, så att de lättare kan delta aktivt i alla frågor som berör dem.

Ungdomar som är homosexuella, bisexuella, transpersoner eller intersex

33. Det är vanligt att ungdomar som är homosexuella, bisexuella, transpersoner eller intersex utsätts för förföljelse, till exempel övergrepp och våld, stigmatisering, diskriminering, mobbning och exkludering från utbildning. Ofta får de inte heller något stöd från familjen eller den sociala omgivningen, eller tillgång till vård och information som rör sexuell och reproduktiv hälsa¹⁴. I extrema fall riskerar de sexuella övergrepp, våldtäkt och till och med döden. Dessa erfarenheter har kopplats till låg självkänsla samt högre förekomst av depression, självmord och hemlöshet¹⁵.

34. Kommittén vill betona alla ungdomars rätt att uttrycka sig fritt och rätt till respekt för sin fysiska och psykiska integritet, könsidentitet och framväxande autonomi. Kommittén fördömer påtvingandet av så kallade ”behandlings” i syfte att förändra sexuell läggning, samt påtvingad kirurgisk eller annan behandling av ungdomar som har en intersexvariation. Kommittén uppmanar konventionsstater att avskaffa sådant bruk, att avskaffa alla lagar som kriminaliserar eller på annat sätt diskriminerar enskilda på grund av deras sexuella läggning eller könsidentitet eller för att de har en intersexvariation, och att anta lagar som förbjuder diskriminering på dessa grunder. Stater bör även vidta verkningfulla åtgärder för att skydda alla ungdomar som är homosexuella, bisexuella, transpersoner eller intersex från alla former av våld, diskriminering och mobbning genom att öka allmänhetens medvetenhet och genomföra åtgärder till skydd och stöd.

Ungdomar i minoritets- och ursprungsbefolkningar

35. De kulturer, värderingar och världsbilder som ungdomar från minoritets- och ursprungsbefolkningar har ges ofta för lite uppmärksamhet och respekt, vilket kan leda till diskriminering, social exkludering, marginalisering och icke-inkludering i offentliga miljöer. Det gör ungdomar från minoritets- och ursprungsbefolkningar mer utsatta för fattigdom, social orättvisa, psykisk ohälsa inklusive oproportionerligt höga självmordstal, dåliga utbildningsresultat och hög grad av frihetsberövande inom rättssystemet.

36. Kommittén uppmanar konventionsstater att vidta åtgärder för att stödja ungdomar från minoritets- och ursprungsbefolkningar så att de kan bejaka sina kulturella identiteter och använda sina kulturers styrkor som grund för att aktivt bidra till familje- och samhällsliv, med särskilt stor uppmärksamhet på unga flickors rättigheter. När stater gör detta bör de beakta de heltäckande rekommendationer som finns i kommitténs allmänna kommentar nr 11 (2009) om barn som tillhör ursprungsbefolkningar och deras rättigheter enligt konventionen.

VI. Allmänna åtgärder för genomförande

37. Kommittén vill, i enlighet med allmän kommentar nr 5 (2003) om allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter (artikel 4, 42 och 44.6) och allmän kommentar nr 19 (2016) om offentlig budgetering för förverkligandet av barns rättigheter (artikel 4), uppmärksamma konventionsstaternas förpliktelser att genomföra följande åtgärder för att etablera ramar för att förverkliga barns rättigheter under ungdomsåren. Ungdomars egna erfarenheter och

¹⁴ Se uttalande från den 13 maj 2015 av FN:s kommitté för barnets rättigheter och andra människorättsmekanismer, såväl FN:s som regionala, som finns på www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15941&LangID=E.

¹⁵ Ibid.

perspektiv bör alltid ges fullt erkännande och tas på allvar när sådana åtgärder tas fram, bland annat när det gäller:

(a) heltäckande och sektorsöverskridande nationella strategier med utgångspunkt i konventionen, med uttryckligt fokus på ungdomar, som syftar till att handskas med det strukturella sociala och ekonomiska ursprunget till kränkningar av ungdomars rättigheter, och till att åstadkomma ett samordnat tillvägagångssätt mellan olika regeringsdepartement.

(b) att övervaka genomförandet för att säkerställa att ungdomars rättigheter respekteras i lagstiftning, policyer och insatser.

(c) att samla data som är uppdelade åtminstone efter ålder, kön, funktionsnedsättning, etnicitet och socioekonomisk situation, så att ungdomars liv blir synliga. Kommittén rekommenderar att staterna kommer överens om gemensamma indikatorer som kan användas för att kontrollera hur genomförandet av ungdomars rättigheter fortskrider.

(d) att budgetåtaganden är transparenta, så att hänsyn tas till ungdomar när olika utgiftsprioriteringar ställs mot varandra, och så att principerna om tillräcklighet, verkningfullhet, effektivitet och jämlikhet följs.

(e) att alla personer som arbetar med och för ungdomar utbildas om konventionen och de förpliktelser som är förbundna med den, med fokus på den kompetens som behövs för att arbeta med ungdomar i enlighet med den fortlöpande utvecklingen av deras förmåga.

(f) att lättillgänglig information om barns rättigheter och hur man utövar dem sprids bland annat genom skolans läroplan, medier, inklusive digitala medier, och samhällsinformation, och att det görs särskilda ansträngningar att nå ungdomar i marginaliserade situationer.

VII. Definitionen av barnet

38. Konventionen förbjuder all diskriminering på grund av kön, och samma åldersgränser bör gälla för flickor som för pojkar.

39. Stater bör se över eller införa lagar som erkänner ungdomars rätt att ta ökande ansvar för beslut som påverkar deras liv. Kommittén rekommenderar att stater inför lägsta åldersgränser som stämmer överens med rätten till skydd, med principen om barnets bästa, och med respekten för den fortlöpande utvecklingen av ungdomars förmågor. Till exempel bör åldersgränser ta hänsyn till rätten att fatta beslut när det gäller hälso- och sjukvård, samtycke till adoption, namnbyte eller ansökningar till familjedomstolar. I samtliga fall bör man erkänna varje barns rätt att få ge eller vägra samtycke om barnet kan visa att det förstår, även om barnet inte har uppnått minimiåldern. När en ungdom ska genomgå medicinsk behandling bör hans eller hennes informerade samtycke alltid erhållas, oavsett om en förälders eller vårdnadshavares samtycke krävs. Man bör även överväga att införa en juridisk presumtion om att ungdomar har förmåga att uppsöka och få tillgång till preventiva eller tidskänsliga produkter eller insatser som rör sexuell och reproduktiv hälsa. Kommittén vill betona att alla ungdomar har rätt att få tillgång till medicinsk rådgivning med sekretess utan en förälders eller vårdnadshavares samtycke, oavsett ålder, om de så önskar. Detta är något annat än rätten att ge medicinskt samtycke, och bör inte vara föremål för någon åldersgräns¹⁶.

¹⁶ Se allmän kommentar nr 12, punkt 101.

40. Kommittén vill påminna konventionsstaterna om förpliktelsen att erkänna att personer upp till 18 års ålder har rätt till kontinuerligt skydd mot alla former av utnyttjande och övergrepp. Kommittén vill återigen inskräpa att minimiåldersgränsen bör vara 18 år för giftermål, värvning till de väpnade styrkorna, inblandning i arbete som är farligt eller innebär utnyttjande, samt inköp och bruk av alkohol och tobak, med tanke på graden av risk och skada som de är förknippade med. Konventionsstater bör ta hänsyn till behovet av balans mellan skydd och ungdomars fortlöpande utveckling, och bör bestämma en acceptabel minimiålder när den lagliga åldern för sexuellt samtycke fastställs. Stater bör undvika att kriminalisera ungdomar i närliggande ålder för sexuell aktivitet som sker med faktiskt samtycke och inte innebär utnyttjande.

VIII. Medborgerliga rättigheter och friheter

Födelseregistrering

41. Om ingen födelseregistrering sker kan följden bli stora ytterligare komplikationer under ungdomsåren. Till exempel kan man nekas tillgång till grundläggande samhällsservice, sakna möjlighet att bevisa sin nationalitet eller få en identitetshandling, löpa större risk att utnyttjas eller utsättas för människohandel. Det kan också leda till att det saknas nödvändigt skydd inom rättssystemet och migrationssystemet, och till att minderåriga värvas till väpnade styrkor. Ungdomar som inte registrerats vid eller omedelbart efter sin födelse bör få kostnadsfri tillgång till födelsebevis och folkbokföring i efterhand.

Yttrandefrihet

42. I artikel 13 i konventionen fastslås att barn har rätt till yttrandefrihet, och att utövandet av denna rätt bara får underkastas de inskränkningar som anges i artikel 13.2. Föräldrars och omvårdares förpliktelse att ge lämplig ledning och råd på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av ungdomarnas förmåga bör inte stå i vägen för ungdomars rätt till yttrandefrihet. Ungdomar har rätt att söka, motta och sprida information och tankar och att använda medlen för spridning av dem, till exempel tal, skrift och teckenspråk, och ickeverbala uttryck som bilder och konstföremål. Uttrycksmedel är bland annat böcker, tidningar, pamfletter, affischer, banderoller, digitala och audiovisuella medier, samt klädsel och personlig stil.

Religionsfrihet

43. Kommittén uppmanar konventionsstater att dra tillbaka alla eventuella reservationer mot artikel 14 i konventionen, som lyfter fram barnets rätt till religionsfrihet, och erkänner föräldrars och vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter att på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning (se även artikel 5). Det är med andra ord barnet, inte föräldern, som utövar rätten till religionsfrihet, och föräldrarnas roll minskar med nödvändighet i takt med att barnet får en allt mer aktiv roll i att göra val under ungdomsåren. Religionsfriheten bör respekteras i skolor och andra institutioner, även när det gäller valet att delta i religiös undervisning, och diskriminering på grund av religiös tro bör vara förbjuden¹⁷.

Föreningsfrihet

44. Ungdomar vill och behöver tillbringa allt mer tid med kamrater. Fördelarna med detta är inte enbart sociala, utan det bidrar också till kompetens som är en viktig grund för lyckade

¹⁷ Se exempelvis CRC/C/15/Add.194, punkt 32 och 33, och CRC/C/15/Add.181 punkt 29 och 30.

förhållanden, sysselsättning och samhällsdeltagande, och bygger bland annat upp emotionell kompetens, en känsla av tillhörighet, och färdigheter såsom konfliktlösning, starkare tillit och närhet. Kamratumgänge är en viktig byggsten i ungdomars utveckling, och dess värde bör beaktas inom skolan och lärandemiljön, under fritids- och kulturaktiviteter, och i möjligheter till socialt, medborgerligt, religiöst och politiskt engagemang.

45. Stater bör garantera att ungdomars rätt till föreningsfrihet och till fredliga sammankomster i alla dess former respekteras till fullo, på ett sätt som står i överensstämmelse med de restriktioner som anges i konventionens artikel 15.2, bland annat genom att tillhandahålla trygga rum för både flickor och pojkar. Lagen bör erkänna ungdomars rätt att bilda egna föreningar, klubbar, organisationer, parlament och forum, såväl i skolan som utanför den, att bilda nätverk på internet, gå med i politiska partier eller bilda egna fackföreningar. Åtgärder bör också vidtas för att skydda ungdomar som är människorättsförkämpar, i synnerhet flickor, som ofta utsätts för hot och våld på grund av sitt kön.

Privatliv och konfidentlitet

46. Rätten till privatliv får ökad betydelse under ungdomsåren. Kommittén har upprepade gånger påtalat kränkningar av rätten till privatliv när det gäller till exempel medicinsk rådgivning med sekretess, ungdomars utrymme och tillhörigheter på institutioner, korrespondens och annan kommunikation i familjen eller andra omsorgsformer, samt uthängning av personer som är föremål för brottsutredningar¹⁸. Rätten till privatliv innebär även att ungdomar har rätt att få tillgång till sina akter inom undervisnings-, hälso- och sjukvårds-, barnomsorgs- och barnvårdsinrättningar och rättssystem. Tillgång till sådan information bör bara ges på ett sätt som överensstämmer med rättssäkerhetsgarantier, och bara till personer som enligt lag har befogenhet att ta emot och använda den¹⁹. Stater bör, genom dialog med ungdomar, ta reda på var kränkningar av privatlivets helgd har skett, bland annat när det gäller individens deltagande i den digitala miljön och hur företag och andra aktörer använder data. Stater bör också vidta alla lämpliga åtgärder för att stärka och säkerställa respekten för datasekretess och ungdomars privatliv, i överensstämmelse med deras fortlöpande utveckling.

Rätten till information

47. Rätten till tillgång till information omfattar alla medier, men särskild omsorg behövs när det gäller den digitala miljön, i takt med att ungdomar i allt högre grad använder mobil teknik, och i takt med att sociala och digitala medier blir det primära sättet för dem att kommunicera och att få, skapa och sprida information. Ungdomar använder onlinemiljön bland annat för att utforska sin identitet, att lära sig, delta, uttrycka åsikter, leka, umgås, engagera sig politiskt och hitta anställningsmöjligheter. Internet ger dessutom möjligheter att få tillgång till hälso- och sjukvårdsinformation, skyddande stöd och källor till råd och vägledning. Stater kan även använda internet för att kommunicera med och föra dialog med ungdomar. Tillgång till relevant information kan ha stor positiv påverkan på jämlikheten. Rekommendationerna från de allmänna diskussionsdagarna om medier år 1996 och 2014 är särskilt betydelsefulla för ungdomar²⁰. Stater

¹⁸ Se FN:s barnfond (UNICEF), *Implementation Handbook on the Convention on the Rights of the Child* (2007), s. 203-211. Finns här: www.unicef.org/publications/files/. En svensk översättning med titeln *Handbok om barnkonventionen* finns också.

Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child Part 1 of 3.pdf.

¹⁹ Se FN:s kommitté för mänskliga rättigheter, allmän kommentar nr 16 (1988) om rätten till privatlivet, punkt 2-4.

²⁰ För diskussion år 2014: se www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf. För diskussion år 1996: se www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/Recommendations/Recommendations1996.pdf.

bör vidta åtgärder som säkerställer att alla ungdomar utan åtskillnad har tillgång till olika former av medier, och som stöder jämlik tillgång till digitalt medborgarskap, bland annat genom att främja tillgängliga format för ungdomar med funktionsnedsättningar. I den grundläggande skolundervisningen bör det ingå utbildning och stöd som säkerställer att ungdomar utvecklar digitala färdigheter samt färdigheter inom information, medier och social kompetens²¹.

48. Den digitala miljön kan också innebära att ungdomar utsätts för risker, till exempel för bedrägerier, våld och hets, för sexistiska uttalanden mot flickor och mot ungdomar som är homosexuella, bisexuella, transgender eller intersex, nätmobbning, gromning till sexuellt utnyttjande, människohandel och barnpornografi, översexualisering, samt för värvning till väpnade grupper eller extremistgrupper. Detta bör dock inte inskränka ungdomars tillgång till den digitala miljön. Deras säkerhet bör i stället främjas genom helhetsstrategier, bland annat genom digital kompetens när det gäller risker på nätet, genom trygghetsstrategier, genom stärkta lagar och rättsvårdande mekanismer med syftet att bekämpa övergrepp på nätet och se till att de inte kan begås ostraffat, och genom att utbilda föräldrar och personer som arbetar med barn. Konventionsstaterna uppmanas att se till att ungdomar aktivt engageras i utformningen och genomförandet av initiativ som syftar till att främja trygghet på nätet, inklusive via kamratmentorskap. Det behöver investeras i att utveckla tekniska lösningar för att förebygga och skydda, samt för att hjälp och stöd ska vara tillgängliga. Kommittén vill uppmantra staterna att ställa krav på att företag gör barnrättsinriktade *due diligence*kontroller (företagsbesiktning) för att identifiera och förebygga risker samt mildra deras konsekvenser för barns rättigheter vid användning av digitala medier och informations- och kommunikationsteknik.

IX. Våld mot barn

Skydd mot alla former av våld

49. Kommittén hänvisar konventionsstaterna till rekommendationerna i allmän kommentar nr 13 (2011) om barnets rätt till frihet från alla former av våld samt nr 18 (2014) om skadliga sedvänjor, där man kan läsa om heltäckande lagstiftnings- och administrationsåtgärder, sociala åtgärder samt åtgärder inom utbildning, för att få slut på alla former av våld, bland annat ett förbud i lag mot kroppsstraffning i alla situationer, och att förändra och avskaffa alla skadliga sedvänjor. Konventionsstater behöver skapa fler möjligheter för att öka omfattningen av institutionella program för prevention och rehabilitering, och för social återanpassning av ungdomar som utsätts för våld och skadliga sedvänjor. Kommittén vill betona behovet av att engagera ungdomar i utvecklingen av preventionsstrategier och skyddsåtgärder för våldsoffer.

X. Familjemiljön och alternativ vård

Stöd till föräldrar och omvårdare

50. Föräldrars och omvårdares roll i att ge trygghet, emotionell stabilitet, uppmuntran och skydd åt barn förblir viktig genom hela ungdomstiden. Kommittén vill betona att staters förpliktelser att ge lämpligt bistånd till föräldrar och omvårdare, såsom beskrivs i artikel 18.2 och 18.3 i konventionen, och att bistå föräldrar i att tillhandahålla det stöd och de levnadsvillkor som behövs för optimal utveckling, i enlighet med artikel 27.2, gäller i lika hög grad för föräldrar till ungdomar. Stödet bör ges med respekt för ungdomars rättigheter och fortlöpande utveckling, och deras ökande delaktighet i sitt eget liv. Stater bör säkerställa att de inte, med hänvisning till traditionella

²¹ Se www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf, punkt 95.

värderingar, tolererar eller överser med våld, befäster ojämlika maktrelationer inom familjer, och därigenom berövar ungdomar möjligheten att utöva sina grundläggande rättigheter²².

51. Kommittén vill uppmärksamma konventionsstaterna på den viktiga roll som spelas av en växande klyfta mellan å ena sidan de miljöer där ungdomar lever, som kännetecknas av den digitala eran och globaliseringen, och å andra sidan de miljöer där deras föräldrar eller omvårdare växte upp. Ungdomar exponeras för och påverkas oundvikligen av en global kommersiell värld, som inte förmedlas eller regleras av föräldrarnas eller lokalsamhällets värderingar, och detta kan försvåra förståelsen mellan generationerna. Denna föränderliga kontext skapar svårigheter för föräldrar och omvårdare när det gäller att kommunicera med ungdomar och ge dem råd, vägledning och skydd på ett sätt som tar hänsyn till den verklighet de lever i. Kommittén rekommenderar att stater tillsammans med ungdomar och deras föräldrar utreder om vilken sorts råd och vägledning, bistånd, utbildning och stöd som behövs för att överbrygga skillnaderna i de olika generationernas erfarenheter.

Ungdomar i alternativ vård

52. Det finns stark evidens för att det går dåligt för ungdomar som är placerade på stora institutioner på lång tid. Det gäller även, om än i mycket mindre grad, andra former av alternativ vård, till exempel fosterhem och gruppboenden. För dessa ungdomar går det sämre när det gäller utbildning, beroende av socialbidrag, och de löper större risk för hemlöshet, fängelsestraff, oönskade graviditeter, tidigt föräldraskap, missbruk, självskadebeteende och självmord. Ungdomar i alternativ vård måste ofta klara sig själva när de fyllt 16-18 år, och är särskilt utsatta för sexuella övergrepp och utnyttjande, människohandel och våld, eftersom de saknar stödssystem och skydd, och inte har fått några möjligheter att tillägna sig färdigheter och kompetens att skydda sig själva. De som har funktionsnedsättningar ges ofta ingen möjlighet att leva i gruppboenden och flyttas till institutioner för vuxna, där de löper ökad risk att utsättas för fortsatta kränkningar av sina rättigheter.

53. Konventionsstaterna bör göra ett allvarligt menat åtagande för och investera mer i stöd till ungdomar i alternativ vård. Fosterhem och gruppboenden bör premieras, och detta bör kompletteras med de åtgärder som krävs för att motverka diskriminering, se till att ungdomars individuella situation regelbundet kontrolleras, stödja deras utbildning, ge dem en verklig röst i de processer som berör dem, och undvika att de måste flytta flera gånger. Konventionsstaterna uppmanas att se till att institutionsplacering bara används som en sista utväg, och att se till att alla barn som lever på institutioner får lämpligt skydd, bland annat genom att få tillgång till klagomålsmekanismer och rättskipning med sekretess. Stater bör även vidta åtgärder för att stödja ungdomar i alternativ vård i deras oberoende och förbättra deras chanser i livet, samt hantera de specifika sätt på vilka de är utsatta och osäkra när de blir gamla nog att lämna denna vård.

54. Ungdomar som lämnar alternativ vård behöver stöd i att förbereda sig för övergången, få tillgång till sysselsättning, boende och psykologiskt stöd, i att delta i rehabilitering med sina familjer om det är för deras bästa, och i att få tillgång till insatser efter slutförd vård, i överensstämmelse med Förenta nationernas riktlinjer för alternativ vård av barn²³.

²² Se A/HRC/32/32.

²³ Generalförsamlingens resolution 64/142, bilaga. Se även Kommittén för barnets rättigheter, allmän kommentar nr 9.

Familjer där en ungdom är familjeöverhuvud

55. Ett betydande antal ungdomar är sina familjers huvudsakliga omvårdare, antingen för att de själva är föräldrar eller för att deras föräldrar är döda, försvunna eller frånvarande. Artikel 24 och 27 i konventionen kräver att föräldrar och omvårdare som är ungdomar ska ges grundläggande kunskaper om barnhälsovård, näringslära och amning, och lämpligt stöd så att de bistås i att uppfylla sina plikter mot de barn de har ansvar för, samt, vid behov, materiellt bistånd avseende livsmedel, kläder och boende. Ungdomar som är omvårdare behöver extra stöd för att kunna åtnjuta sina rättigheter till utbildning, lek och deltagande. Specifikt bör stater inrätta socialskyddsingripanden på avgörande stadier under livsförloppet och tillgodose de speciella behoven hos omvårdare som är ungdomar.

XI. Grundläggande hälsa och välfärd

Hälso- och sjukvård

56. Hälsa- och sjukvård är sällan utformad så att den tillgodoser ungdomars specifika behov. Detta problem förvärras av att det saknas demografiska och epidemiologiska data och statistikuppgifter som är uppdelade efter ålder, kön och funktionsnedsättning. När ungdomar söker hjälp råkar de ofta ut för juridiska och ekonomiska hinder, diskriminering, brist på sekretess och respekt, våld och övergrepp, stigmatisering och dömande attityder från vårdpersonal.

57. Resultaten när det gäller ungdomars hälsa är i övervägande grad en följd av sociala och ekonomiska förutsättningar och strukturell ojämlikhet som förmedlas via beteende och aktiviteter – på individnivå, från kamrater, i skolan, från lokalsamhället och från samhället i stort. Konventionsstater bör därför, i samverkan med ungdomar, genomföra heltäckande översyner med många intressenter inblandade av hur ungdomars hälsoproblem ser ut och hur utbredda de är – liksom de hinder ungdomar möts av när det gäller att få tillgång till insatser. Dessa översyner bör utgöra grunden för framtida heltäckande policyer och program inom hälso- och sjukvård samt folkhälsostراتيجier.

58. Psykisk ohälsa och psykosociala problem – till exempel självmord, självskadebeteende, ätstörningar och depression – är bland de främsta orsakerna till ohälsa, sjuklighet och dödlighet bland ungdomar, i synnerhet ungdomar i utsatta grupper²⁴. Den här sortens problem härrör ur en komplex växelverkan mellan genetiska, biologiska, personlighetsmässiga och miljömässiga orsaker, och förvärras bland annat av att man upplevt väpnad konflikt, fördrivning, diskriminering, mobbning och social exkludering, men också av press vad gäller kroppsuppfattning och en kultur som eftersträvar "perfektion". Faktorer som man vet främjar återhämtningsförmåga och en hälsosam utveckling och skyddar mot psykisk ohälsa är bland annat: starka relationer till och stöd från viktiga vuxna, positiva förebilder, tillräcklig levnadsstandard, tillgång till gymnasieutbildning av god kvalitet, möjligheter till inflytande och beslutsfattande, medvetenhet om psykisk hälsa, färdigheter i problemlösning och hantering av svårigheter, samt trygga och hälsosamma utomhusmiljöer i lokalsamhället. Kommittén vill betona att stater bör anta ett synsätt som utgår från folkhälsa och psykosocialt stöd, i stället för övermedicinering och institutionsplacering. Det behövs heltäckande åtgärder över sektorsgränser, via integrerade system för psykisk hälsovård för ungdomar där

²⁴ Se allmän kommentar nr 15 (2013) om barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa, para. 38.

föräldrar, kamrater, den bredare familjekretsen och skolorna medverkar, och stöd och bistånd måste ges av utbildad personal²⁵.

59. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att anta heltäckande, genus- och sexualitetsanpassade policyer för ungdomars sexuella och reproduktiva hälsa. Kommittén vill betona att det är liktydigt med diskriminering om ungdomar har sämre tillgång än andra människor till information, varor, tjänster och insatser på detta område²⁶. Bristen på tillgång till sådana insatser är bidragande till att unga flickor är den grupp som löper störst risk att dö eller drabbas av allvarliga eller livslånga skador i samband med graviditet eller barnafödande. Alla ungdomar bör ha tillgång till vård och insatser för, samt information och utbildning om, den sexuella och reproduktiva hälsan, som är kostnadsfri, ungdomsanpassad och ickediskriminerande och där sekretess råder, både på nätet och vid direkta möten – inklusive om familjeplanering, preventivmedel, inklusive akuta preventivmedel, prevention och behandling av sexuellt överförbara sjukdomar, rådgivning, mödrahälsovård och menstruationshygien.

60. Det bör inte finnas hinder för tillgång till varor, information och rådgivning om sexuell och reproduktiv hälsa samt sexuella och reproduktiva rättigheter, till exempel i form av krav på samtycke eller tillstånd från tredje part. Särskilda ansträngningar behövs dessutom för att överbrygga hinder i form av stigma och rädsla som upplevs av bland annat unga flickor, flickor med funktionsnedsättningar, samt ungdomar som är homosexuella, bisexuella, transgender eller intersex, när det gäller att få tillgång till sådana insatser. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att avkriminalisera abort så att flickor har tillgång till säkra aborter och påföljande vård, revidera lagstiftning med syfte att garantera att man ser till gravida ungdomars bästa, och säkerställa att deras åsikter alltid blir hörda och respekteras i beslut som handlar om abort.

61. Åldersanpassad, heltäckande och inkluderande undervisning om sexuell och reproduktiv hälsa som utgår från vetenskaplig evidens och människorättsnormer, och som utvecklats tillsammans med ungdomar, bör ingå i den obligatoriska skolundervisningen och bör även nå ungdomar som inte går i skola. Områden som bör beaktas är jämlikhet mellan könen, sexuell mångfald, sexuella och reproduktiva rättigheter, ansvarsfullt föräldraskap och sexuellt beteende, samt våldsprevention, liksom även förhindrande av tidiga graviditeter och sexuellt överförbara sjukdomar. Information bör finnas i alternativa format så att den är tillgänglig för alla ungdomar, särskilt ungdomar med funktionsnedsättningar.

Hiv/aids

62. Ungdomar är den enda åldersgrupp där dödstalen i aids stiger²⁷. Ungdomar kan ha svårt att få tillgång till antiretroviral behandling och till att få vara kvar i behandlingen. Bland hindren finns behovet av att få vårdnadshavares medgivande till hivrelaterad vård, att behöva avslöja sitt tillstånd, och stigmatiseringen. Unga flickor drabbas i oproportionerligt stor omfattning – de står för två tredjedelar av nya smittofall. Ungdomar som är homosexuella, bisexuella eller transgender, ungdomar som byter sex mot pengar, varor eller tjänster, samt ungdomar som injicerar droger löper också större risk för att smittas av hiv.

²⁵ Se A/HRC/32/32.

²⁶ Se FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter: Allmän kommentar nr 20 (2009) om ickediskriminering beträffande ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, punkt 29.

²⁷ Se http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112750/1/WHO_FWC_MCA_14.05_eng.pdf?ua=1, s. 3.

63. Kommittén vill uppmuntra stater att erkänna den mångfald av verkligheter som ungdomar lever i och att säkerställa att de har tillgång till sekretessbelagd hivtestning och rådgivning, och till evidensbaserade hivpreventions- och hivbehandlingsprogram utförda av utbildad personal som till fullo respekterar ungdomars rätt till privatliv och ickediskriminering. I vården bör det ingå hivrelaterad information, testning och diagnostisering, upplysning om preventivmedel och kondomanvändning, behandling, inklusive antiretrovirala och andra läkemedel och relaterade tekniker för behandling av hiv/aids, rådgivning om lämplig kost, andligt och psykosocialt stöd, samt vård som utgår från familjen, lokalsamhället och hemmet. Man bör överväga att se över hivspecifika lagar som kriminaliserar oavsiktlig överföring av hiv och hemlighållande av att man är hivsmittad.

Ungdomars drogbruk

64. Ungdomar har större sannolikhet för att initieras i drogbruk, och kan löpa större risk för drogrelaterad skada än vuxna. Drogbruk som påbörjas under ungdomsåren leder oftare till beroende. De som bedömts löpa störst risk för drogrelaterad skada är de som lever på gatan, de som inte får gå i skolan, de som har upplevt trauman, splittrade familjer eller övergrepp, samt de som lever i familjer drabbade av drogberoende. Konventionsstater är förpliktade att skydda ungdomar från olaga bruk av narkotiska och psykoaktiva substanser.

Konventionsstater bör säkra ungdomars rätt till hälsa när det gäller bruk av sådana substanser, och även när det gäller tobak, alkohol och lösningssmedel, och bör ombesörja prevention, skademinimering och beroendevård, utan diskriminering och med tillräckliga budgetmedel. Alternativ till straff- eller repressionsinriktad drogbekämpning med avseende på ungdomar välkomnas²⁸. Ungdomar bör också ges korrekt och objektiv information, baserad på vetenskaplig evidens, som syftar till att förhindra och minimera skada orsakad av drogbruk.

Skador och trygg miljö

65. Oavsiktliga skador, eller skador som tillfogas genom våld, är en ledande orsak till dödsfall och funktionsnedsättningar bland ungdomar. De flesta oavsiktliga skador orsakas av trafikolyckor, drunkning, brännskador, fall och förgiftning. För att minska risken bör konventionsstater ta fram strategier över sektorsgränserna där det ingår lagar som kräver användning av skyddsutrustning, policyer angående körning i berusat tillstånd och utfärdande av körkort, program för utbildning, utveckling av färdigheter och förändring av beteende, anpassningar av miljön, och vård och rehabilitering för personer som drabbas av skador.

Tillräcklig levnadsstandard

66. Effekterna av fattigdom har djupgående följder under ungdomsåren. Ibland kan de leda till extrem stress och otrygghet, och till social och politisk exkludering. För att göra något åt ekonomiska svårigheter tvingas ungdomar till, eller tillgriper själva, strategier som till exempel att avbryta sin skolgång, att ingå barn- eller tvångsäktenskap, att utsättas för sexuellt utnyttjande, människohandel, farligt eller exploaterande arbete eller arbete som hindrar tillgång till utbildning, att gå med i ett kriminellt gäng, att värvas till miliser, och att migrera.

67. Kommittén vill påminna konventionsstaterna om varje barns rätt till en levnadsstandard som är lämplig för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling, och uppmanar staterna att införa miniminivåer för socialt skydd som ger ungdomar och deras familjer

²⁸ Se A/HRC/32/32.

grundläggande inkomstsäkerhet, skydd mot ekonomiska bakslag och långvariga ekonomiska kriser, och tillgång till sociala insatser.

XII. Utbildning samt fritids- och kulturaktiviteter

Utveckling

68. Att garantera rätten till utbildning som är till för alla, som håller god kvalitet och som är inkluderande är den enskilt viktigaste policyinvestering stater kan göra för att trygga ungdomars kortsiktiga och långsiktiga utveckling. I synnerhet gymnasieutbildning har positiva effekter, enligt en allt större mängd evidens²⁹. Kommittén vill uppmantra staterna att snarast införa gymnasieutbildning för alla, med utbredd tillgänglighet, och att med alla lämpliga medel göra högre utbildning tillgänglig för alla i mån av kapacitet.

69. Kommittén är djupt bekymrad över de svårigheter många stater har med att uppnå jämlikhet när det gäller antalet flickor och pojkar som börjar skolan, och att se till att flickor blir kvar i skolan efter grundskolan. Genom att investera i gymnasieutbildning för flickor – ett åtagande som krävs för att uppfylla kraven i artikel 2, 6 och 28 i konventionen – skyddar man även flickor från barn- och tvångsäktenskap, sexuellt utnyttjande och tidig graviditet, och bidrar kraftigt till den framtida ekonomiska potentialen hos flickorna och hos deras barn. Investeringar bör också göras i strategier som främjar positiva relationer mellan könen och positiva sociala normer, som hanterar sexuellt våld och våld på grund av kön, bland annat i skolor, och som främjar positiva förebilder, familjestöd och ekonomisk egenmakt för kvinnor – i syfte att övervinna de juridiska, politiska, kulturella, ekonomiska och sociala hinder som flickor står inför. Vidare bör stater vara medvetna om att ett växande antal pojkar inte börjar och inte slutför skolan, ta reda på orsakerna, och vidta lämpliga åtgärder till stöd för att pojkar ska kunna fortsätta utbilda sig.

70. Kommittén noterar med oro det stora antal ungdomar i marginaliserade situationer som inte ges möjligheten att gå vidare till gymnasieutbildning, till exempel: ungdomar som lever i fattigdom, ungdomar som är homosexuella, bisexuella, transgender eller intersex, ungdomar i minoritetsgrupper, ungdomar med psykosociala, sensoriska eller fysiska funktionsnedsättningar, ungdomar som är migranter, ungdomar som drabbats av väpnad konflikt eller naturkatastrofer, samt ungdomar som lever på gatan eller som arbetar. Det krävs proaktiva åtgärder för att få slut på diskrimineringen av marginaliserade grupper när det gäller tillgång till utbildning. Bland annat kan man inrätta bidragsprogram, respektera minoritets- och ursprungsfolks kulturer och barn från alla religiösa gemenskaper, främja inkluderande utbildning för barn med funktionsnedsättningar, bekämpa mobbning och diskriminerande attityder inom utbildningssystemet, och tillhandahålla utbildning i flyktingläger.

71. Det krävs ansträngningar för att rådgöra med ungdomar angående de barriärer som hindrar dem från att fortsätta sin skolgång, med tanke på det stora antalet som lämnar skolan utan att kunna läsa och skriva eller utan att ha några kvalifikationer. Kommittén har iakttagit följande bidragande faktorer: avgifter och andra kostnader; att familjer är fattiga och att det saknas tillräckligt socialt skydd, bland annat tillräcklig hälso- och sjukförsäkring; att det saknas tillräckliga och trygga hygienfaciliteter för flickor; att skolflickor som är gravida eller har barn exkluderas; att grymma, omänskliga och förnedrande straff stadigvarande används; att det saknas fungerande åtgärder för att avskaffa sexuella trakasserier i skolan; sexuellt utnyttjande av flickor; miljöer som inte främjar inkludering av och trygghet för flickor; olämplig pedagogik; irrelevanta eller föråldrade läroplaner;

²⁹ Se www.unicef.org/adolescence/files/SOWC_2011_Main_Report_EN_02092011.pdf.

att man inte engagerar eleverna i deras eget lärande; samt mobbning. Skolor saknar dessutom ofta den flexibilitet som behövs för att ungdomar ska kunna förena sin utbildning med arbete och/eller familjeansvar, vilket gör att de inte klarar av kostnaderna för skolgången. I överensstämmelse med artikel 28.1e i konventionen och med Hållbarhetsmål 4 bör stater vidta heltäckande och proaktiva åtgärder för att ta itu med alla dessa faktorer och öka andelen barn som börjar skolan och går i skolan, minska andelen elever som lämnar skolan i förtid, och ge de som lämnat skolan möjligheter att fullfölja sin utbildning.

72. Kommittén vill rikta uppmärksamheten på sin allmänna kommentar nr 1 (2001) om utbildningens mål, där den fastställer att utbildning måste vara barncentrerad, barnanpassad och ge egenmakt, och betonar vikten av en pedagogik som i högre grad bygger på samarbete och deltagande³⁰. Läroplaner för gymnasieutbildning bör utformas så att de ger ungdomar förutsättningar för aktivt deltagande, utvecklar respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, främjar samhällsengagemang och förbereder ungdomarna för att leva ansvarsfulla liv i ett fritt samhälle. För att ungdomar ska utveckla sin fulla potential och stanna kvar i skolan bör man betänka hur lärandemiljöer utformas, så att man säkerställer att de tar tillvara ungdomars kapacitet för lärande, deras motivation att samarbeta med sina kamrater och deras egenmakt, samt fokuserar på lärande genom erfarenhet samt utforskning och testande av gränser.

Övergångar från skola till yrkesutbildning och/eller anständigt arbete

73. Ett betydande antal ungdomar genomgår ingen skolgång eller yrkesutbildning och saknar anställning. Det leder till oproportionerligt höga nivåer av arbetslöshet, deltidsarbetslöshet och utnyttjande i takt med att de närmar sig vuxen ålder. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att på ett sätt som överensstämmer med deras ålder stödjande ungdomar som inte går i skolan för att underlätta övergången till anständigt arbete, bland annat genom att se till att utbildnings- och arbetsmarknadslagar stämmer överens med varandra, och att anta policyer som främjar att de får arbete i framtiden³³. I linje med artikel 28.1d bör konventionsstaterna göra studierådgivning och yrkesorientering tillgänglig och åtkomlig för ungdomar.

74. Både formell och informell utbildning behöver utformas för de färdigheter för 2000-talet³¹ som krävs på den moderna arbetsmarknaden, bland annat genom att man integrerar mjuka och överförbara färdigheter i läroplanerna, utöka möjligheterna för erfarenhets- eller praktiskt lärande, genom att man utvecklar yrkesutbildning som utgår från marknadens efterfrågan, genom att man etablerar partnerskap mellan offentlig och privat sektor för entreprenörskap, praktikplatser och lärlingsplatser, samt genom att man ger vägledning om möjligheter till akademisk utbildning och yrkesutbildning. Konventionsstaterna bör även sprida information om arbetstagares rättigheter, till exempel rättigheter som rör medlemskap i fackföreningar och yrkesförbund.

Fritid, rekreation och konst

75. Ungdomars rätt till vila och fritid, till att fritt delta i lek, rekreation och konstnärlig verksamhet, såväl på nätet som utanför, har grundläggande betydelse för deras utforskande av den egna identiteten. Den ger ungdomar möjlighet att utforska sin kultur, skapa nya konstnärliga former, skapa relationer och utvecklas som människor. Fritid, rekreation och konst ger ungdomar känslan

³⁰ Se barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 1 (2001) om utbildningens mål, punkt 2. ³³ Mål 8.6 i Hållbarhetsmålen handlar om "youth" (ungdomar mellan 15 och 24 års ålder). Se generalforsamlingens resolution 70/1.

³¹ Termen "färdigheter för 2000-talet" ("twenty-first century skills") syftar på en bred uppsättning kunskaper, färdigheter, arbetsvanor och karaktärsdrag som utbildare, skapare av skolreformer, högskoleprofessorer, arbetsgivare och andra anses vara avgörande för framgång i världen av i dag, särskilt i högskoleprogram och i karriärer och på arbetsplatser i dag.

av att vara unik, som är av grundläggande betydelse för rättigheterna till mänsklig värdighet, optimal utveckling, yttrandefrihet, deltagande och privatliv. Kommittén noterar och beklagar att dessa rättigheter i hög grad ignoreras under ungdomsåren, i synnerhet när det gäller flickor. På grund av rädsla för och fientlighet mot ungdomar i offentliga miljöer, och på grund av att stadsplanering och infrastruktur för utbildning och fritid inte är ungdomsanpassad, kan ungdomars frihet att syssla med rekreativa aktiviteter och sport begränsas. Kommittén vill rikta konventionsstaternas uppmärksamhet på de rättigheter som uttrycks i konventionens artikel 31 och på kommitténs rekommendationer i allmän kommentar nr 17 (2013) om barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet.

XIII. Särskilda skyddsåtgärder

Migration

76. Ett ökande antal unga flickor och pojkar migrerar, antingen inom eller utanför sitt ursprungsland, för att söka bättre levnadsstandard, utbildning eller för att återförenas med sin familj. För många erbjuder migration viktiga sociala och ekonomiska möjligheter. Men den innebär också risker, bland annat för fysisk skada, psykiskt trauma, marginalisering, diskriminering, främlingsfientlighet, samt sexuellt och ekonomiskt utnyttjande, och – när man tar sig över gränser – råder utförda av migrationsmyndigheter samt frihetsberövande³². Många ungdomar som är migranter nekas tillgång till utbildning, boende, hälsovård, rekreation, deltagande, skydd och social trygghet. Också när rätten till tillgång till sådana insatser skyddas i lagar och policyer kan ungdomar drabbas av administrativa och andra hinder när det gäller att få tillgång till insatserna. De kan till exempel avkrävas identitetshandlingar eller personnummer; utsättas för skadliga och dåligt fungerande procedurer för fastställande av ålder; ekonomiska och språkliga barriärer; samt risken att frihetsberövas eller deporteras om de får tillgång till insatser.³³³⁴ Kommittén hänvisar konventionsstaterna till sina heltäckande rekommendationer avseende barn som är **migranter. 37**

77. Kommittén vill betona att artikel 22 i konventionen stadgar att barn som är flyktingar eller asylsökande behöver särskilda åtgärder för att kunna åtnjuta sina rättigheter och dra nytta av de ytterligare skydd som den internationella regleringen för skydd för flyktingar ger dem. Dessa ungdomar bör inte utsättas för förenklade avvisningsprocedurer, utan man bör överväga om de ska få tillstånd till inresa till territoriet, och de bör inte återbördas eller nekas inresa innan en bedömning av deras bästa har gjorts och det har fastställts om ett behov av internationellt skydd föreligger. I linje med förpliktelsen enligt artikel 2 att respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion dess rättigheter oavsett ställning bör konventionsstaterna införa ålders- och könsanpassade lagar för både ensamkommande ungdomar och ungdomar som skilts från föräldrarna som är flyktingar eller asylsökande, och även för migranter, som tar sin utgångspunkt i principen om barnets bästa, prioriterar fastställandet av skyddsbehov framför avgörandet av immigrationsstatus, förbjuder immigrationsrelaterat frihetsberövande, och, med hänvisning till rekommendationerna i allmän kommentar nr 6 (2005) om behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet, beaktar dessa ungdomars

³² Se www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2012/DGD2012ReportAndRecommendations.pdf.

³³ Se EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA): "Apprehension of migrants in an irregular situation – fundamental rights considerations" ("Gripande av irreguljära migranter – överväganden angående grundläggande rättigheter"), 9 oktober 2012. Finns här: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013apprehension-migrants-irregular-situation_en.pdf.

³⁴ Se www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf.

särskilda utsatthet³⁵. Konventionsstaterna bör också vidta åtgärder mot de faktorer som driver ungdomar att migrera, och mot den utsatthet och de rättighetskränkningar som drabbar ungdomar som lämnas kvar när föräldrarna migrerar, bland annat avbruten skolgång, barnarbete, utsatthet för våld och brottslig aktivitet, och betungande hushållsansvar.

Människohandel

78. Många ungdomar riskerar att utsättas för människohandel av ekonomiska skäl eller i syfte att utnyttjas sexuellt. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att inrätta en heltäckande och systematisk mekanism för att samla in data om försäljning av, handel med och bortförande av barn, och säkerställa att dessa data delas upp på lämplig detaljnivå, samt skänka särskild uppmärksamhet åt de barn som lever i de mest utsatta situationerna. Staterna bör även investera i rehabiliterings- och återintegreringsinsatser samt psykosocialt stöd åt offer som är barn. De genusbaserade dimensionerna av utsatthet och utnyttjande bör beaktas. Det krävs medvetandegörande aktiviteter, bland annat genom sociala medier, för att göra föräldrar och barn medvetna om farorna med både inhemsk och internationell människohandel. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att ratificera det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om människohandel med barn, barnpornografi och barnprostitution, samt att harmonisera lagstiftningen med detta.

Konflikt och kriser

79. Väpnade konflikter och humanitära katastrofer leder till att sociala normer och stödstrukturer som bygger på familjen och lokalsamhället bryter samman. Många fördrivna och krisdrabbade ungdomar tvingas att ta på sig vuxet ansvar, och utsätts för risker för sexuellt våld och våld på grund av kön, barn- och tvångsaktenskap, samt människohandel. Ungdomar i dessa situationer har dessutom stor sannolikhet att nekas utbildning, yrkesutbildning, trygga anställningsmöjligheter, och tillgång till lämplig information om och vård av den sexuella och reproduktiva hälsan. De riskerar att isoleras, diskrimineras och stigmatiseras, att drabbas av psykisk ohälsa och att uppvisa risktagande beteende.

80. Kommittén är bekymrad över att humanitära program inte tillgodoser ungdomars särskilda behov och rättigheter. Den uppmanar konventionsstaterna att se till att ungdomar erbjuds systematiska möjligheter att spela en aktiv roll i utveckling och utformning av skyddssystem och processer för försoning och fredsbyggande. Att uttryckligen investera i återuppbyggnad efter väpnade konflikter och under övergångsperioder bör ses som en möjlighet för ungdomar att bidra till landets ekonomiska och sociala utveckling, till byggandet av återhämtningsförmåga och till fredlig övergång. Dessutom bör program för katastrofberedskap ta hänsyn till ungdomar och beakta både deras utsatthet och deras rätt till skydd, samt deras potentiella roll i att stödja lokalsamhället och bidra till att mildra risker.

Värkning till väpnade styrkor och grupperingar

81. Kommittén vill uttrycka sin djupa oro över det faktum att unga pojkar och flickor, bland annat via sociala medier, värvas till konventionsstaters väpnade styrkor, väpnade grupperingar och miliser, och uppmanar alla konventionsstater att ratificera det fakultativa protokollet till Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter om indragning av barn i väpnade konflikter.

³⁵ Se allmän kommentar nr 6 (2005) om behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet.

Kommittén är också bekymrad över ungdomars utsatthet för att lockas av terroristpropaganda, extremistiska åsikter och inblandning i terrorism. Det bör bedrivas forskning tillsammans med ungdomar i syfte att undersöka vilka faktorer som driver på deras inblandning i sådan verksamhet, och konventionsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder med utgångspunkt i resultaten, och därvid särskilt beakta integrationsfrämjande åtgärder.

82. Konventionsstaterna bör se till att ungdomar som värvas till väpnade styrkor och grupperingar, inklusive ungdomar i migrationssituationer, kan återgå till ett vanligt liv och återintegreras på ett genusanpassat sätt. Konventionsstaterna bör även förbjuda att man värvar eller använder ungdomar i några som helst strider, liksom även i fredsförhandlingar eller förhandlingar om vapenstillestånd, och överenskommelser med väpnade grupperingar³⁶. För att säkerställa att insatser är hållbara och kulturellt lämpliga bör staterna ge stöd till möjligheter för ungdomar att delta i fredsörelser och kamratbaserade arbetssätt för fredlig konfliktlösning förankrad i lokalsamhällen. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att vidta beslutsamma åtgärder för att fall av sexuellt våld, sexuellt utnyttjande, sexuella övergrepp och andra människorättskränkningar mot ungdomar i samband med väpnade konflikter ska hanteras snabbt och på rätt sätt.

83. Kommittén är medveten om att ungdomar på många håll i världen värvas till kriminella gäng som ofta erbjuder socialt stöd, levebröd, skydd och en identitet i avsaknad av möjligheter att nå dessa mål genom legitima aktiviteter. Men det klimat av rädsla, otrygghet, hot och våld som gängmedlemskap innebär är ett hot mot förverkligandet av ungdomars rättigheter, och är en viktig bidragande faktor till att ungdomar migrerar. Kommittén rekommenderar att större tonvikt läggs på att utveckla heltäckande offentliga strategier som riktar in sig på grundorsakerna till ungdomsvåld och kriminella gäng, i stället för på aggressiva polisiära arbetssätt. Det behövs investering i preventiva aktiviteter för ungdomar i riskzonen, insatser för att uppmuntra ungdomar att lämna kriminella gäng, rehabilitering och återintegrering av gängmedlemmar, reparativ rättvisa och att skapa lokala allianser mot brottslighet och våld, med fokus på skolan, familjen och åtgärder för social inkludering. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att vederbörligen beakta ungdomar som tvingas lämna sitt hemland av skäl förknippade med gängvåld, och att ge dem flyktingstatus.

Barnarbete

84. Kommittén vill betona att alla ungdomar har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande och de värsta formerna av barnarbete, och uppmanar konventionsstaterna att verkställa bestämmelserna dels i artikel 32.2 i konventionen, dels Internationella arbetsorganisationens (ILO:s) konventioner om minimiålder för tillträde till arbete från 1973 (nr 138) respektive om förbud mot och omedelbara åtgärder för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete från 1999 (nr 182).

85. Att få en introduktion till åldersanpassade former av arbete är viktigt för ungdomars utveckling. Härigenom får de färdigheter och lär sig ansvar, samt, om nödvändigt, att bidra till familjens ekonomiska välfärd och till sin egen utbildning. Åtgärder mot barnarbete bör inbegripa heltäckande insatser, bland annat när det gäller övergången från skola till arbete, social och ekonomisk utveckling, projekt för fattigdomsbekämpning, samt kostnadsfri tillgång för alla till grundskole- och gymnasieutbildning som håller god kvalitet och är inkluderande. Det bör understrykas att ungdomar, när de uppnår den lagliga minimiålder för arbete som gäller i landet, och som bör överensstämja med internationella normer och med obligatorisk skolgång, har rätt att utföra lättare arbete under lämpliga förhållanden, med vederbörlig respekt för sina rättigheter till utbildning och till vila, fritid, lek, rekreation, samt det kulturella och konstnärliga livet.

³⁶ Se A/68/267, punkt 81-87.

86. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna antar ett övergångsfokuserat arbetssätt när det gäller att nå balans mellan å ena sidan arbetets positiva roll i ungdomars liv och å andra sidan deras rättigheter till obligatorisk skolgång utan åtskillnad. Skolgång och introduktion till anständigt arbete bör samordnas med varandra så att båda underlättas i ungdomars liv, enligt vad som är lämpligt för deras ålder och de mekanismer som reglerar sådant arbete och ger upprättelse när ungdomar utnyttjas. Det bör stipuleras att alla barn under 18 år ska skyddas från farligt arbete, med en tydlig lista över specifika typer av farligt arbete. Ansträngningar för att förhindra farligt arbete och farliga arbetsförhållanden bör göras med hög prioritet, och med särskilt beaktande av flickor som sysslar med hushållsarbete och andra personer som ofta sysslar med "osynligt" arbete.

Rättvisa för ungdomar

87. Ungdomar kan komma i kontakt med rättssystem genom att hamna i konflikt med lagen, som brottsoffer eller vittnen, eller av andra skäl, till exempel omsorg, vårdnad eller skydd. Det behövs åtgärder för att minska ungdomars utsatthet i egenskap både som offer för och som förövare av brott.

88. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att inrätta heltäckande riktlinjer för rättskipning för unga lagöverträdare, där tonvikten ligger på reparativ rättvisa, alternativ till rättsprocesser, alternativ till frihetsberövande, samt preventiva ingripanden, så att man hanterar sociala faktorer och grundorsaker, i överensstämmelse med artikel 37 och 40 i konventionen och med Förenta Nationernas riktlinjer för förhindrande av ungdomsbrottslighet. Fokus bör ligga på rehabilitering och återintegrering, även för ungdomar som varit inblandade i aktiviteter som kategoriseras som terrorism, i linje med rekommendationerna i allmän kommentar nr 10 (2007) om barnets rättigheter inom rättskipning för unga lagöverträdare. Frihetsberövande bör bara användas som en sista utväg och för kortaste lämpliga tid, och ungdomar bör inte vara frihetsberövade tillsammans med vuxna. Kommittén vill betona att dödsstraff och livstids fängelsestraff för den som dömts för ett brott som begåtts när vederbörande var under 18 års ålder måste förbjudas. Kommittén är allvarligt bekymrad över det antal stater som söker sänka minimiåldern för straffrättsligt ansvar. Den uppmanar konventionsstaterna att låta straffmyndighetsåldern vara 18 år.

XIV. Internationellt samarbete

89. Kommittén vill betona att genomförandet av konventionen är en övning i samarbete för konventionsstaterna, och vill understryka att det behövs internationellt samarbete. Kommittén vill uppmuntra konventionsstaterna att, där så är lämpligt, bidra med och utnyttja tekniskt bistånd från Förenta nationerna och regionala organisationer för att genomföra ungdomars rättigheter.

XV. Spridning

90. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna sprider denna allmänna kommentar till alla intressenter, i synnerhet parlament och alla myndighetsnivåer, däribland inom regeringsdepartement, statliga verk och kommunala/lokala myndigheter, samt till alla ungdomar. Kommittén rekommenderar även att denna allmänna kommentar översätts till alla relevanta språk, i ungdomsanpassade versioner och i format som är tillgängliga för ungdomar med funktionsnedsättningar.
